

Toimi työpapereita:

Arviointipöytien kommentit sosiaaliturvan uudistamiseen eri väestöryhmien näkökulmasta.

Osana Perusturvan ja toimeliaisuuden hankkeen (Toimi) työtä järjestettiin tammikuussa viisi Arviointipöytää, jossa tarkasteltiin sosiaaliturvan uudistamista eri väestöryhmien näkökulmasta. Tarkastelu jakautui kahteen osaan: huomiot sosiaaliturvan uudistamiseen kokonaisuutena, ja huomiot Toimi-hankkeessa valmistelluista vaihtoehtoisista suunnista. Arviointipöytien aineistona oli Toimi-hankkeen verkkosivujen vnk.fi/toimi aineisto (joulukuu 2018), ei hankkeen lopullinen kooste.

Arviointipöytien näkökulmat olivat Ikääntyneet, Lapset ja lapsiperheet, Nuoret, Osatyökykyiset sekä Työtulojen ja sosiaaliturvan yhteensovittaminen. Arviointipöytiin kutsuttiin osallistujia järjestöistä sekä kansallisten kehittämishankkeiden toimijoista. Toimi-hankkeen parlamentaarisen seurantaryhmän sosiaali- ja terveysalan järjestöjen edustajat osallistuivat kutsuttujen kokoamiseen sekä itse arviointipöytiin.

Arviointipöytiin osallistui yhteensä 72 henkilöä. Lausuntoja sosiaaliturvan uudistamisesta yleensä jätettiin 30 kpl, ja suulliset huomiot kirjattiin tilaisuudessa. Osallistujat jättivät Toimi-hankkeen vaihtoehtoisista sosiaaliturvan suunnista huomiot tilaisuudessa. Tilaisuuksien keskustelut ja kommentit on tiivistetty tähän muistioon teemoittain. Teemojen jälkeen esitetään yhteenveto vaihtoehtokohtaisista huomioista.

Yleiset kommentit sosiaaliturvan uudistamisesta

Kaikille teemoille yhteiset kommentit:

- Toimi- hankkeen verkkosivuilla näyttäytyy vahvimmin työikäisen sosiaaliturvan pohdinta. Jatkotyössä tulee tarkentaa, miten eri väestöryhmien sosiaaliturvan ajatellaan muotoutuvan.
- Jatkotyössä linjausten tarkentuessa tarvitaan kohdennettuja vaikutusten arviointeja (esille nostettiin lapsivaikutukset, mielenterveysvaikutukset, sukupuolten tasa-arvo).
- Perusturvan korottamisen tarve toistui kaikissa ryhmissä.
- Etuuksien tason lisäksi menot (verot, asiakasmaksut, terveydenhoito, asuminen) ratkaisevat.
- Myönteiseen, palkitsevaan sosiaaliturvaan suuntaaminen nähdään hyvänä peruslinjauksena, mutta erityiskysymyksenä on huomioitava henkilöt, joilla ei ole mahdollisuus parantaa omaa asemaansa toiminnallaan.
- Tasapainoa oikeuksien ja velvollisuuksien välille tarvitaan. Aina ei ihmisellä itsellään ole voimavaroja tehdä oikeita ratkaisuja ja olla aktiivinen. Onko yhteiskunta suunnittelemassa ihmiselle elämää vai auttamassa ihmistä suunnittelemaan omaa elämää.
- Palvelutarpeen arvioinnin ja palveluohjauksen tarve toistuvat eri teemoissa.
- Auttamisen kulttuurissa paljon lannistavuutta, on päästävä kannustavuuteen. Ei katsota vain rajoitteita, vaan mahdollisuuksia.
- Sosiaaliturva on myös elinkeinopolitiikkaa ja koulutuspolitiikkaa, ja uudistustyössä tulee ylittää siilot.

Ikääntyneiden näkökulma

- Etenkin ikääntyneillä, joilla ei ole mahdollisuus hankkia lisätuloja, on tulojen ja menojen tasapaino keskeinen. Menoissa asuminen, verot ja lääkkeet sekä asiakasmaksut tärkeimmät yhteen sovitettavat.
- Epävirallinen hoiva, etenkin omaishoito on tärkeä osa ikääntyneiden sosiaaliturvaa, myös palveluilla tuettava tätä.
- On muistettava, että pienituloisuus ja köyhyys työikäisenä johtavat pienituloiseen ja köyhään vanhuuteen. Pätkätöiden vaikutus nähtävä.
- Eläkeläiset ovat monitahoinen ryhmä, ei voi käsitellä yhtenä.
- Ikääntyneiden suhteellinen osuus kasvaa, mutta ikääntymistä ei pidä nähdä vain taakkana.
- Ikääntyvät ovat myös hoivan antajia ja omien aikuisten lastensa auttajia.
- Sukupuolten tasa-arvo on huomioitava läpi ikäryhmien.
- Mahdollistettava työn ja sosiaaliturvan yhteensovittaminen myös toimintakyvyn heiketessä. Vammaisuudesta aiheutuvien kulujen kattaminen on tärkeää, jotta mahdollisuus osallistua yhteiskuntaan.
- Ikääntyneiden elämää tukeva asuntokanta?

Osatyökykyisten näkökulma

- Mielenterveyskuntoutujat ovat tulevaisuudessa suurena haasteena. Työkyvyttömyyspäätöksen saavat jäävät loukkuun, erityisesti nuoret. Vain viidesosa palaa takaisin työ- ja opintopolulle.
- Nuoruusiän nivelvaiheisiin ja perheen tukemiseen kohdennettava huomiota, elämää ja osallisuutta innostavat tekijät tulisi olla mukana. Nuorten tilanne vaikea, koska eläkettä ei ehdi kertyä.
- Vammaisten oikeus työhön ei toteudu. Perheessä, jossa on vammaisen lapsi, toinen vanhemmista jää hoitamaan lasta. Kotitaloudet, joissa vammaisuutta, ovat taloudellisesti tiukemmassa asemassa.
- Monitarpeisten ihmisten huomiointi tärkeää, ja elämäntilanteiden muutoksien ymmärtäminen. Tutkittu tieto, kokeilut ja arkikokemukset esiin ja hyödyksi.
- Syyperustaisuuden säilyttäminen.
- Osatyökykyisten kohdalla tarvitaan työmarkkinoiden toimivuutta ja työn kysynnän lisäämistä. Osa-aikatyön mallit ym.
- Miten palvelujen tuottajat ja käyttäjät sitoutuvat? Työllisyys, kuntoutuminen, sopivan työn eetos.
- Ote-kärkihankkeen tuloksia kannattaa hyödyntää. Kohtuuttomat tilanteet palveluista, ketjuuntunut sosiaalinen hylkääminen. Ammatillinen täydennyskoulutus sosiaalityöntekijöille.
- Köyhistä merkittävä osa on kehitysvammaisia; eivät pysty omalla aktiivisuudellaan parantamaan ansiomahdollisuuksiaan. Keinot liittyvät palveluihin.
- Hankkeen peruspilarit hyvät, vahva visio auttaa korjaamiseen pääsemisessä.
- Palvelut ja etuudet -> ihmisen toimintakyvyn edistäminen keskiöön. Kuinka jalkautetaan tahtotila kentälle.

Lasten ja lapsiperheiden näkökulma

- Ihmisoikeudet ja perusoikeudet tulee säilyttää lähtökohtana, ei voida katsoa vain työikäisten sosiaaliturvaa (ml. palvelut).
- Toimeentulon turvaaminen ja huolenpito; kokonaisen perheen näkökulma, myös silloin kun perheen aikuiset sairastavat tai muuten eivät pysty hakemaan apua. Maahanmuuttajalapsen erityisenä kysymyksenä.
- Ihmisoikeusperustaisuuden aktiivinen edistäminen pitäisi olla suuntana.
- Perhe-käsite valjastettu elatusvelvollisuudeksi.
- Syntyvyys: Lasten huollosta vastaavien tukeminen tulee nostaa jalustalle, jotta meillä on tulevaisuus. Lapsilukutoive on voitava saavuttaa ja sen tulee näkyä.
- Lapsiperheköyhyyden torjuminen tärkeäksi tavoitteeksi. On tärkeä säilyttää universaali perusturvan osa ja täydentää sitä kohdennetuilla toimilla.
- Opiskelevan lapsiperheen ja yleensäkin perheiden moninaisuus tulee ottaa huomioon.
- Työssäkäyvien köyhyys tulee ottaa erityistarkasteluun. Yksinhuoltajat erityisryhmänä köyhyysriskissä, kohdennetut toimet; riskinä eläkeköyhyys. Päivähoidon joustavuus ei riitä nykyiseen työelämään.
- Palveluissa sektorirajat ylittävä vastuu tärkeää. Myös koulunkäyntiin liittyvät tukipalvelut huomioitava.
- Vammaisten ja mielenterveyskuntoutujien näkökulmasta asuminen pk-seudulla ja kasvukeskuksissa ongelmallista, ei ole varaa asua. Asuminen ja tukiverkostot voitava huomioida.
- Köyhyydestä seuraa toivon menettäminen. Lapsen oikeus lepoon ja virkistykseen nähdään usein viimeisimpänä asiana.
- Palveluita perheiden nopeasti muuttuviin tilanteisiin.
- Vuoroasuvien lasten tilanne mietittävä uusiksi. (STM työryhmäraportti 2018).

Työtulojen ja sosiaaliturvan yhteensovittaminen

- Asiakaslähtöisyys, henkilökohtaiset tilanteet näkyväksi. Osallisuus, mahdollistaminen, kannustaminen. Osallisuuden monet muodot ja siitä palkitseminen (ei estävää). Asennemuutos - ei välimaastoon putoamisia. Kulttuurinen, rakenteellinen muutos ja johtamisen muutos.
- Mielenterveysvaikutusten näkökulma huomioitava; taloudellinen stressi, miten köyhyys vaikuttaa lasten hyvinvointiin.
- Työelämän murros vaikuttaa. Uudenlaisia työsuhteita, jotka myös aiheuttavat ongelmia, esim. alustatalous. Naisvaltaiset matalapalkka-alat. Vuoropäivähoitojärjestelmä ei toimi.
- Palvelut oikeutena, ei kontrollina. Köyhyyden vähentäminen tavoitteena. Pitkäaikaistyöttömyys on monelle köyhyysloukku. Palveluita pitäisi aikaistaa, ei odottaa kahta vuotta.
- Asuminen suurin menoerä. Halutaan elää siellä, missä työt, mutta siihen ei ole rahaa.
- Vapaaehtoistoimintaa ihmisten auttamiseksi. Ruoka-apu ja ystävöiminta, jolloin tulee esille ihmisten oma näkemys. Köyhyys on yksilöllistä, tulisi ottaa huomioon yksilön tilanne.
- Iso joukko ihmisiä, jotka tulevat jatkossakin olemaan perusturvan varassa, huolimatta toimenpiteistä. Ylivelkaantuneet huolena.
- Rikosseuraamusasiakkailta on kirjavat etuudet, esim. vangeilla heikot. Ylisukupolvisuuden katkaiseminen (rikollisuus, köyhyys), puuttuminen varhaisessa vaiheessa. Mahdollisuus hyvään uudistuksessa.
- Arvot linjausten takaa esiin.

Nuorten näkökulma

- Terveys isossa roolissa usein siinä, että nuori on sosiaaliturvan varassa. Siirtymävaiheet sotkevat kaiken, koska etuudet tulee miettiä uudestaan alusta asti. Jokaisella sektorilla omat etuudet rajoittavat yhteistyön tekemistä. Esim. mielenterveysongelmiin joutuvat voivat joutua hankalaan tilanteeseen, osittainen opiskelu/osittainen työkyvyttömyys. Yhteiskunta liikaa on/off, joko/tai.
- Toimeentulotuen varassa olevien nuorten katsonto on melko lähelle tulevaisuuteen. Reipas henkilö ei kuvaa sosiaaliturvalla elävää nuorta.
- Palveluita pitäisi tarjota siellä, missä nuoret ovat ja niin, että nuoret ne ymmärtävät. Kasvokkaisten palvelujen puute, kaivataan keskustelua aikuisen kanssa. Asioita tulee käydä läpi laaja-alaisesti. Yksi luottohenkilö nuorelle, jonka kanssa voi pohtia nuoren päämääriä, vapaaehtoisesti. Ohjaamoista hyviä kokemuksia.
- Kannustinongelmat: Koulutuksen tulisi olla aina järkevää.
- Nuorten saamat tuet tulisi automatisoida. Elämäntilanne voi olla niin kuormittava, ettei pysty hakemaan tukea.
- Ei enää ajatella niin, että kumppani elättäisi kumppania.
- Pitäisi pystyä opiskelemaan täyspainosesti ilman jatkuvaa huolta taloudesta tai yhdistämään työ ja opiskelu ilman pelkoa tuen menetyksestä.
- Kaksivuoroinen vuorovaikutus. Asuminen vai palvelua? Mikä on liikkumisen kustannus/mikä asumisen kustannus; onko nettiyhteys palvelu vai asumisen kulu.
- Rankaisevasta mahdollistavaan hyvä suunta
- Peruspilareille hyvä rakentaa. Nykyjärjestelmä sekava ja ei tehdä yhteistyötä. Etuuksien hakemisen tulisi olla helppoa, nyt helppoa on pikavipit. Huonosti suomea osaavat.
- Kaikenlainen aktiivisuus ja osallisuus kannattavaksi. Taloudelliset tuet ja palvelut sovitettava yhteen.
- Ongelmat syyperustaisuus- ja tarveharkintaisuuspohjaisia. Mitä enemmän näitä säilytetään, säilytetään nykyjärjestelmän ongelmia. Erytiskysymyksinä ylivelkaantuneet ja jälkihuollossa olevat.
- Nuoruudessa on monia elämänvaiheita ja järjestelmän tulisi pysyä perässä.
- Toisen asteen tutkinnon hankkimiseen tukeminen ja mahdollisuus tärkeää.
- Mahdollisuuksien tasa-arvo - tapahtunut suuria muutoksia huomioon. Salmiakki: ylhäällä todella hyvinvoivat, alhaalla, ne jotka eivät kykene toimimaan.
- Keskustelua käyty keskiverron aikuisen näkökulmasta, joka vähiten sosiaaliturvaa tarvitsee. Arviointipöydät tervettä ravistelua.

Yhteenveto vaihtoehtoisista suunnista jätettyihin kommentteihin

Osallistujia pyydettiin huomioimaan vaihtoehtojen mahdollisuudet, uhkat ja erityisesti huomioitavat piirteet.

Perheturva

Yleisiä huomioita ja kysymyksiä:

- Perheen ja elatusvelvollisuuden määrittely vaikeaa.
- Yksinasumisen määrä lisääntyy.
- Kannustinloukkuja perheen sisällä.
- Tukisi perinteisiä sukupuolirooleja, lisääisi naisten syrjäytymistä.
- Joustaa huonosti kriisitilanteissa, sopisi vain vakaisiin oloihin

Teemakohtaisia huomioita ja kysymyksiä:

- Voisi parantaa omaishoitoperheiden tilannetta
- Kannustinloukku jos toinen työssä; ei kannusta opiskelemaan.
- Nuoret sidoksissa lapsuuden perheeseen pitkään.
- Johtaa osatyökykyisen tuloloukkuun.

Osaaminen ja työ

Yleisiä huomioita ja kysymyksiä

- Kaikilla ei mahdollisuutta osallistua työ- ja aktivointitoimiin.
- Oikeiden kannustimien luonti mahdollista
- Entä työssäkäyvät köyhät ja osatyökykyiset?
- Hyvää oppimisen mahdollisuus, se että pääsee eteenpäin
- Palveluissa ei saa muodostua ilmaistyötä, joka johtaa köyhyyteen eri ikävaiheissa.
- Velvoittavuus johtaa aina jonkun ulkopuolelle putoamiseen.
- Nykyistä joustavampi malli elämäntilanteiden yhdistämiseen
- Riskinä lisääntyvä byrokratia.
- Palvelujärjestelmän kokonaisvaltainen kehittäminen tarpeen.
- Ennaltaehkäisyn periaate näkyy hyvin

Teemakohtaisia huomioita ja kysymyksiä:

- Ikääntyneiden työnteon mahdollisuudet
- Parantaa opiskelijoiden ja lasta kotona hoitavien turvaa
- Aktivoituminen riippuu koko perheen ja kaikkien lasten tilanteesta.
- Edellyttää varhaiskasvatuksen kehittämistä (joustot, vuoroahoito).
- Elinikäisellä oppimisella eheämmät työurat, parantaa eläketasoa ja iäkkäiden työllisyyttä
- Oikea-aikaiset palvelut ja palvelutarpeen arviointi hyviä tavoitteita vs. nykyiset palvelupuutteet vaikeasti työllistyvien ryhmässä.

Vapaa valinta

Yleisiä huomioita ja kysymyksiä

- Miten yksilöllä on valmius ottaa vastuuta vastikkeettomassa järjestelmässä?
- Passivoiko ne jotka ovat sille alttiita?
- Luottamus yksilön vastuunotosta ja hyvinvoinnin edistämisestä
- Entä he jotka jäävät kotiin kun eivät saa tukea/ apua?
- Säilyttää köyhyysloukut. Jos nuorena valitsee perusturvan, on köyhä myös vanhana
- Voimaantumisen
- Miten kohdistetaan palvelut? Miten palveluiden tarpeessa olevat löytyvät?

- Palvelut vaativat suurta kehittämistä
- Säästää byrokratiassa/kontrollista
- Työn vastaanottamisen helpottuminen.
- Mahdollistaa joustavat elämänvalinnat ansiotyöstä riippumatta
- Turvan tason selkeyttäminen
- Vahvistaisi opiskelijoiden ja lasta kotona hoitavien asemaa

Teemakohtaisia huomioita ja kysymyksiä:

- Mahdollistaa hoivan ja vapaaehtoistyön
- Ansiosidonnaisen etuuden ja eläkekertymän poisto vanhempainvapaalla heikentäisi lapsiperheiden tilannetta.
- Nuoret eivät ymmärrä/ajattele eläkkeen karttumista.
- Etuuden varassa elävät tulevia eläkeköyhiä
- Jos taso on matala, pitää täydentää työllä, huonokuntoiset kärsivät

Kommentteja asumisen tuen kokonaisuuteen

-arviointipöytien vaiheessa esillä oli esitys nykyisen asumistuen ja toimeentulotuen asumismenojen korvauksen yhdistäminen siten, että enimmäisasumismenot määriteltäisiin työssäkäyntialueittain

- Tukien kokoaminen yhteen on järkevää
- Selkeyttää tukiviidakkoa
- Asumisen ja toimeentulotuen [asumismenojen korvauksen] yhdistäminen ongelmallista
- Työssäkäyntialuekohtaisuudessa [enimmäisasumismenot] on segregaatoriski; liian isot vaihtelut
- Huomioiko asumistuki jatkossa riittävästi asumismenot?
- Erytystilanteet, joissa voidaan korvata asumismenoja [harkinnanvaraisesta toimeentulotuesta], mitä ne ovat?
- Asumistukien yhdistäminen hyvä, jos ei johda liian kaavamaisiin ratkaisuihin
- Kotitalouskohtainen asumisen tuki hyvä asia
- Asumisen tuki niillä, joilla ei mahdollisuus työllistyä?